

Tradiční české a slovenské značky

Legendární Divadlo Spejbla a Hurvínka

Hlavními postavami všech inscenací jsou Spejbl (1920) a Hurvínek (1926) – otec a syn – každý z nich zastupující jednu generaci a její pohled na svět. Jsou hlavními aktéry civilních i fantastických příběhů, revuí, pořadů složených z krátkých výstupů.

Zakladatel Divadla Spejbla a Hurvínka profesor Josef Skupa tíhl k loutkám od dětství. Jeho studentská léta na Umprum přerušila 1. světová válka, ale díky šťastné souhře okolností byl převelen do Plzně, kde si jeho srdce získaly loutky. Psal se rok 1917 a Loutkové divadlo českých Feriálních osad postrádalo výtvarníka. Skupa byl vyzván ke spolupráci a loutkový svět ho uchvátil. Našel zde uplatnění svého výtvarného nadání, ale i řemeslné zručnosti. Byl aktivní také dramaturgicky, režisérsky, organizačně a proslul rovněž jako interpret plzeňského revolučního Kašpárka.

Josef Skupa a Josef Spejbl

Josef Spejbl (1920) spatřil světlo světa díky řezbáři Karlu Noskovi. Tomu Josef Skupa, nesporný duchovní otec Spejblův, údajně předložil náčrtek na hnědém balicím papíru, který se nedochoval. Podle svědectví Gustava Noska (pozdějšího autora Hurvínka) si jeho strýček na Spejbla netroufal. Obával se, že by se děti takové loutky bály. Na loutce pracoval v průběhu roku 1919 a na podzim roku 1920 přinesl loutku Spejbla do divadla – a Skupa byl nadšen! Dlouho toužil po loutce, která by ztělesňovala obecné lidské slabosti a nebyla přesně zařaditelná.

Neděle 2. května roku 1926 změnila Josefu Spejblovi život. Ve věku šesti let se stal otcem!

A byla to šťastná změna! Hurvínek se totiž stal Spejblovým rovnocenným partnerem. Poprvé vystoupil v zábavném představení večerního představení komedie Rudolfa Nešvery „Počestný dům“ na scéně Loutkového divadla Feriálních osad v Remeslnické besedě v Plzni. Jako překvapení pro Josefa Skupu ho vytvořil Gustav Nosek – synovec Karla Noska, který vytvořil Spejbla, a vnuk Františka Noska, řezbáře plzeňského revolučního Kašpárka.

Mánička a Žeryk

V průběhu jara roku 1930 se Skupa rozhodl osamostatnit. A založil divadlo vlastní, které se tak stalo první profesionální loutkovou scénou u nás. Zároveň se rozhodl pořídit Hurvínkovi kamaráda. Inspirovala ho hovorná dcerka jeho přítele. Skupa načrtl základní rysy. Na první výtvarné podobě Máničky se podílel i jeho žák Jiří Trnka. Spejblova rodinka ale uvítala ještě dalšího člena – Hurvínkova foxteriéra Žeryka. Ruku k dílu přiložil opět také Jiří Trnka. Řezbářem loutek byl opět Gustav Nosek. Ujal se také Žerykova partu a v dalších letech ho svědomitě „štěkal“. Obě loutky vystoupily poprvé 19. dubna 1930 v představení Revue z donucení. Ze všech loutek prošla nejmarkantnějšími vizuálními proměnami Mánička. Stejně jako se měnila její podoba, proměňovala se i sama Mánička. Teprve díky její třetí interpretce Heleně Štáchové a snaze autorů se vymanila z polohy věčně udivené a naivní holčičky, jakou byla na počátku, a stala se Hurvínkovou rovnocennou jevištní partnerkou.

S+H a léta válečná

Dne 10. února 1939 byla uvedena hra Josefa Skupu a Franka Weniga „Kolotoč o třech poschodích“. Příběh ze

Spejblova života, v němž se domovnice Drbálková snaží uzurpovat moc ve Spejblově domě. Hra byla zřejmou alegorií mnichovských událostí a jedním z nejstatečnějších počinů české kultury té doby. Soubor odehrál 56 repríz, než byla hra již za Protektorátu zakázána.

V červnu 1943 se o divadlo začalo zajímat gestapo. Divadelní autobus byl dvakrát útočištěm pro vysílačku ilegální skupiny v Chrástu a byl zřejmě použit i k převozu zbraní. 18. ledna 1944 byl Skupa zatčen a vyslýchán. Pro nedostatek důkazů byl odsouzen alespoň za poslech zahraničního rozhlasu, a to k pěti letům vězení v proslulé drážďanské „Mathildě“. 14. února 1945 byla věznice při náletu amerických letadel zasažena a Skupovi se podařilo z hořící budovy uprchnout.

Pražská éra

Skupův návrat k divadlu byl po válce nejistý, působil totiž v plzeňském rozhlase. Jeho přátelé ho ale nakonec přemluvili, aby se k divadlu vrátil. Josef Skupa si pro nový začátek zvolil Prahu, kde si už v minulosti vytvořil dostatečné divácké zázemí. Pražská éra byla zahájena 12. října 1945 a „Divadélko Spejbla a Hurvínka“ našlo svou domovskou scénu v Římské ulici na Vinohradech. Od začátku padesátých let přenechával Josef Skupa tvůrčí iniciativu mladším kolegům. Novými členy souboru se stali Miloš a Radko Hakenové, Zdeněk Raifanda, Jan Dvořák, Luboš Homola a především Miloš Kirschner. Skupovo zdraví se stále zhoršovalo, a tak již od roku 1952 začal Miloši Kirschnerovi – zatím anonymně – svěřovat interpretaci Hurvínka.

Co cizí jazyky?

V březnu roku 1953 postihl Skupu infarkt. V Bukurešti se konal festival, kde měli S+H vystoupit, smlouva s divadlem byla podepsána, a tak za Skupu musel zaskočit ▶

Foto: Divadlo S+H

Jak to začalo – Josef Skupa, Ludva Novák (jeho spolupracovník) s plzeňským revolučním Kašpárkem.

Pražská éra – J. Skupa s loutkami S+H.

Mánička a Hurvínek – 30. léta.

Miloš Kirschner. Když se byl v nemocnici se Skupou poradit, jak Spejbla s Hurvínkem publiku představit, odvětil mu bard lakonicky: „Viš co!? Hraj si to, jak chceš! Oni ti budou stejně h.... rozumět!“

Tato rustikální odpověď přivedla Kirschnera na myšlenku nechat Spejbla s Hurvínkem promluvit nad rámec běžné zdravotice. Cestou do Bukurešti mu s překladem dialogů do několika světových jazyků pomohli spolucestující z vlaku, proslulí cestovatelé Hanzelka a Zikmund a houslový virtuóz Josef Suk, kteří také mířili na festival. A tak když se Spejbl s Hurvínkem rozpořádali v celé řadě jazykových variací, hrálo se místo plánovaných osmi představení hned třináct. Spejblovi a Hurvínkovi se tehdy otevřel svět. Do dnešního dne navštívili 34 zemí čtyř kontinentů a promluvili dvaadvacet jazyky.

S+H po adopci

Roku 1956 se v předsálí divadla objevil na vývěsce text, kterým se Skupa veřejně přihlásil ke svému nástupci: „Vychoval jsem si svého pokračovatele, jak mi radili přátelé z obecnstva. Zůstáváme těsnými spolupracovníky a jsem rád, že Hurvínek a Spejbl žijí dál ku potěše vaší i mojí.“

8. ledna 1957 podlehl Josef Skupa mozkové mrtvici. Sotva se soubor divadla začal vzpamatovávat z jeho ztráty, ozývaly se ze strany některých odborníků a profesních konkurentů mnohé hlasy a byly sepsány i petice, aby Spejbl s Hurvínkem ukončili svoji divadelní pouť. Miloš Kirschner a jeho kolegové tak na sebe vzali velkou zodpovědnost za další osud S+H. V divadle začala významně působit tvůrčí skupina SALAMANDR, jejímiž členy byli Miloš Kirschner, Jan Dvořák, Miroslav Vomela, Miloš Haken a Luboš Homola. Jedním z prvních přínosů jejich práce bylo rozpracování principu černého divadla, na který později navázaly i jiné scény. I když trikový efekt „černého sametu“ byl vždy užívanou součástí

J. Skupa a A. Kreuzmannová (první interpretky Máničky) 19. 12. 1939.

kouzelnických triků, Salamandři ho poprvé využili pro divadlo.

V létě roku 1966 přichází do divadla Helena Štáchová, čerstvá absolventka loutkářské katedry DAMU. Už od jejího nástupu bylo zřejmé, že má mimořádný herecký talent. Také se brzy ujala role Máničky za Boženu Welekovou, odcházející do důchodu. Helena Štáchová měla od počátku ambici proměnit Máničku v moderní holčičku, a to nejen charakterem, ale i herectvím, které by souznělo s interpretací S+H Miloše Kirschnera.

12. 9. 1971 byla uvedena dětská hra Past na Hurvínka, v níž se poprvé představila paní Kateřina Hovorková alias bábinka.

Další adoptivní otec

V roce 1973 dochází k omlazení souboru. Do divadla přichází také Martin Klásek:

„Miloš Kirschner mě do Divadla Spejbla a Hurvínka přijal v létě roku 1973. Od té chvíle jsem ho měl možnost pozorovat zblízka při tvorbě, při samotném hraní našich titulních figur a nakonec i při autorské činnosti. V mnohých situacích, které mě dnes potkávají, na něj vzpomínám a představuji si, jak by asi na daný problém reagoval on. I při přípravě dialogu S+H jako bych slyšel jeho hlas. Tak hluboce se mi vryly určité intonace a nálady jeho Spejbla a Hurvínka.“

6. prosince 1974 se v předsálí objevilo, stejně jako na jaře roku 1956, prohlášení ředitele divadla. Tentokrát však Miloše Kirschnera, který obecnstvu oznamoval, že se v roli Spejbla a Hurvínka představí nový interpret – Martin Klásek.

Premiérou představení pro dospělé „S+H balancující a bilancující“ Heleny Štáchové se 24. února 1995 otevírá nová etapa divadla a domovem D S+H se stávají Dejvice. Režijní a autorský debut absolvoval také Martin Klásek, a to dětskou hrou Hurvínek a zrcadlo (17. 3. 1995). Poetické a ryze iluzivní obrazy podmořského světa, vysokých hor,

Miloš Kirschner se S+H.

Helena Štáchová – osmdesátá léta.

Martin Klásek (2019).

pekla, ale i putujícího rytíře Hurvínka, ve výpravě Richarda Mašky a doprovázené hudbou Karla Trumma, spolu s nevtrivým poselstvím hry, zařadily toto představení mezi nejméně úspěšnější inscenace. 29. února 1996 je uvedena premiéra hry pro dospělé *Spejblovy smysluplné nesmysly* autorky a režisérky Heleny Štáchové. V této hře Spejbl s Hurvínkem pátrali po smyslu existence a inspirovali diváky k zamyšlení nad hierarchií lidských hodnot. Na scéně divadla se v den premiéry vrátil Miloš Kirschner – pro tento večer ho uvolnili z nemocnice. Bylo to jeho poslední vystoupení. Zemřel 2. července 1996. Během 44 let, které se Spejblem a Hurvínkem prožil, zásadním způsobem přispěl k jejich vývoji. Ke klasickému lidovému humoru přibyl i jeho intelekt. Přijal jejich tradici a pokračoval v ní s novými podobami jevištními i tematickými. Zabýval se otázkami generačními i společenskými. Role těchto dvou ušatců hrál dokonce o 13 let déle než prof. Josef Skupa.

Výlet do 21. století

Ředitelkou divadla byla s platností od 1. 9. 1996 jmenována Helena Štáchová a pro další existenci divadla se stala klíčovou tvůrčí osobností také jako autorka a režisérka. Helena Štáchová byla aktivní i mimo divadlo. Díky dabingu jí byla svěřena role Lízy ze seriálu *Simpsonovi*, ujala se také Míši Kuličky. Za svoje dlouholeté působení v divadle získala v roce 2013 Zlatý vavřínový řád Hospodářské komory. V roce 2015 pak byla jmenována Finalistkou soutěže Manažer roku 2014 a byla zvolena Manažerem odvětví a TOP 10 Manažerem roku a posléze také Vynikajícím manažerem malé firmy.

23. 3. 2013 byla Spejblovi a Hurvínkovi udělena zvláštní cena Thálie 2012 za celoživotní mistrovství v oboru loutkového divadla, kterou S+H převzali na scéně Národního divadla.

Kromě kmenových autorů začal repertoár D S+H významně obohacovat také nový člen divadla – autor,

výtvarník a režisér Miki Kirschner a jeho častý spolupracovník – textař a básník Robin Král. Nové hudební impulzy přinesla hudba Jiřího Škorpíka a Jana Lstibůrka.

Rok 2017 byl v mnoha ohledech pro Divadlo S+H zlomový. Do divadelního nebe odešla Helena Štáchová (22. 3. 2017) A divákům se poprvé představila již čtvrtá generace interpretů. V rolích Spejbla a Hurvínka začal s Martinem Kláskem alternovat Ondřej Láznovský, který je činný také autorsky a režijně, a interpretaci Máničky a bábinčky převzala po Heleně Štáchové Marie Šimsová. V roli Žeryka se krátce představil Tomáš Slepánek a nyní se mu věnuje především Zita Morávková, v alternaci s Michalem Šturmanem a Janem Levým. Novou ředitelkou divadla se od 1. 7. 2017 stala jeho dlouholetá dramaturgyně Denisa Kirschnerová.

Stoletý stařík, který zatím nikam nezmizel

Na podzim roku 2020 si pan Spejbl připomněl již 100 let na scéně!

Neznáme přesné datum jeho jevištního debutu, je však zaznamenána půvabná vzpomínka Franka Weniga, spolupracovníka Josefa Skupy: „*Spejbl nepřišel na scénu jako ostatní figury, krokem, ale přiletěl jako z nebe. Skupa ho náhle spustil shůry, jako jsme pouštěvali čerta nebo anděla. Spejblovy dřeváky zarachotily. Chvilke užaslého ticha, ale hned nato hrozný smích. Smálo se obecně stejně jako my...*“

Pan Spejbl ovšem neslavil sám! 90 let bylo také Máničce a Hurvínkovu psíku Žerykovi. Divadlo si připomnělo 90 let profesionálního působení. Od konce 2. světové války tedy 75 let sídlí v Praze, z toho 25 let v Dejvicích.

A my našim oslavencům symbolicky připijíme jejich oblíbenou archivní leštěnkou, ať dál nejen oni, ale i jejich dřevění i lidští souputníci rozdávají svým divákům radost a pořád je to baví tak jako doposud! ■ **vib**